

Matic Intihar*

Slovensko izseljensko šolstvo v Buenos Airesu po drugi svetovni vojni

Slovenian Emigrant Education in Buenos Aires after World War II

Izvleček

Primorskim, prekmurskim in beneškoslovenskim izseljencem v Argentini so se po drugi svetovni vojni pridružili novi. Slovenijo je ob koncu druge svetovne vojne zapustilo več kot dvajset tisoč protikomunistično usmerjenih posameznikov in drugih, ki so se bali komunistične partije, ki je v Jugoslaviji po vojni prevzela oblast. Po treh letih življenja v italijanskih in avstrijskih taboriščih so se slovenskih begunci razselili po svetu. Približno šest tisoč jih je sprejela tudi Argentina. Svojčas bogato in raznovrstno delovanje predvojnih izseljencev je v času po drugi svetovni vojni dodobra opešalo. Zaradi ohranjanja slovenskega jezika in značilne identitete skupnosti pa so povojni izseljenci vzpostavili edinstven sistem slovenskih sobotnih šol, ki se je ohranil do danes. Na območju širšega Buenos Airesa delujejo osnovnošolski tečaji, Srednješolski tečaj Marka Bajuka in tečaji ABC po slovensko za špansko govoreče.

Abstract

The past cultural activities of pre-war emigrants have dwindled nowadays. After World War II, Argentina welcomed another group of Slovenians. About 6,000 anti-Communist-oriented Slovenian refugees found a new home in this Latin American country. Larger communities of post-war Slovenian emigrants were formed in Greater Buenos Aires, Mendoza, Bariloche and Tucuman. In order to preserve Slovenian language and distinctive identity of the community, the post-war emigrants have established a unique system of Slovenian Saturday schools. In the area of Great Buenos Aires they organize Slovene elementary school courses, Slovene secondary school course Marko Bajuk, and ABC courses in Slovenian for Spanish speakers.

Ključne besede: Argentina, Buenos Aires, izseljevanje, izseljensko šolstvo, Zedinjena Slovenija

Key words: Argentina, Buenos Aires, emigration, emigrant education, Zedinjena Slovenija

* Matic Intihar, prof. zgodovine in geografije, kustos pripravnik v SŠM, e-pošta: matic.intihar94@gmail.com

Uvod

Zgodovinski pregled izseljevanja Slovencev v Argentino razkrije več obdobj, v katerih je bil ta pojav izrazitejši. Najpomembnejšo ločnico med skupinami slovenskih izseljencev na proučevanem območju sta zarezala druga svetovna vojna in odnos do v državljanski vojni vojskujočih se strani. V grobem lahko danes, glede na obdobje priselitve v Argentino in njune medsebojne odnose, ločimo predvojno in povojno slovensko izseljensko skupnost. Omenjena delitev je poenostavljena in deloma zamegljuje veliko raznolikost, ki je prisotna pri predvojnih izseljencih. Povojna skupnost je na različnih ravneh bolj enotna. Zanja se v literaturi pogosto uporablja tudi izraz slovenska politična emigracija (SPE). Temu izrazu smo se večji meri skušali izogniti, saj so politični vzroki za izselitev prevladovali tudi pri delu predvojne slovenske izseljenske skupnosti.

Povojna slovenska skupnost v Argentini je skozi leta dosegla številne mejnike. Med največje lahko štejemo vzpostavitev razširjene mreže slovenskih šol. Naj ta članek vsaj delno prispeva k boljšemu poznavanju te tematike tudi med rojaki v domovini.

Konec druge svetovne vojne na Slovenskem

V maju 1945 je Slovenijo zapustilo več kot dvajset tisoč Slovencev, ki so bežali zaradi strahu pred nasiljem partizanske vojske. Med množico pripadnikov slovenskih protipartizanskih enot in preprostih ljudi je bilo tudi več gospodarstvenikov in kulturnih delavcev z različnih področij: pesnikov, pisateljev, umetnikov, publicistov, politikov, znanstvenikov, duhovnikov in učiteljev. Ti so poleg nekaterih predstavnikov emigrantske londonske vlade predstavljali idejne nosilce predvojnih meščanskih strank in medvojnega protirevolucionarnega tabora.¹

Prvi valovi beguncev, ki so zapuščali domovino, so se večinoma usmerili proti Italiji. To so bili predvsem primorski domobranci, civilisti z območja Primorske pa tudi nekateri Ljubljančani. Meja z Italijo pa se je kmalu zaprla. Tok beguncev se je zato usmeril proti severu, v Avstrijo. Dolga kolona ljudi se je vila proti Ljubelju, del beguncev, ki je prihajal iz štajerskega konca, pa je šel v Avstrijo prek Pliberka.²

1 Rozina Švent, *Publicistična dejavnost slovenske emigracije po drugi svetovni vojni*, Magistrsko delo, Filozofska fakulteta UL, 1992, str. 9, 11. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-I-2IK9J48/a606c4e5-052d-408e-96a7-732aa35216dc/PDF> (pridobljeno: 12. 4. 2018)

2 Matic Intihar, *Slovensko izseljensko šolstvo na primeru Buenos Airesa*, Magistrska naloga, Filozofska fakulteta UL, 2020, str. 26.

Taboriščna izkušnja Slovencev

Večina beguncev, ki se je umaknila na območje Avstrije, je bila najprej usmerjena v veliko begunsko taborišče na Vetrinjskem polju. Konec maja 1945 so Angleži v dogovoru z jugoslovanskimi oblastmi sklenili, da bodo del prišlekov vrnili v Jugoslavijo. Uradni angleški viri navajajo, da je bilo konec maja z vlaki vrnjenih nekaj več kot 8200 Slovencev. Bolj verodostojni so verjetno nekateri drugi zapisi z višjimi številkami (do 12.000). Nedvomno pa velja, da so bili tedaj vrnjeni skorajda vsi pripadniki Slovenskega domobranstva, ki so se zatekli v Avstrijo, pa tudi nekateri civilisti. V Jugoslaviji so bili v veliki večini pobiti. Po vrnitvi domobrancev je v Vetrinju ostalo še okoli šest tisoč Slovencev. Zaradi števila beguncev različnih narodnosti in slabih razmer v taborišču so angleške oblasti konec junija 1945 vetrinjsko taborišče ukinile. Številne, tudi slovenske begunce so premestili v druga taborišča po Avstriji. Slovenci so se tako znašli v taboriščih Peggez pri Lienzu, Spittalu na Dravi, St. Vidu ob Glini, Kellerbergu in Liechtensteinu pri Judenburgu.³

V italijanskih begunskih taboriščih se je po umiku iz domovine znašlo okoli štiri tisoč petsto Slovencev. Drugače kot v Avstriji so bili begunci v Italiji bolj razpršeni in razseljeni tudi v notranjost države. Slovenci so bili tako v taboriščih Servigliano, Senigallia pri Anconi, Riccione, Barletta, Trani, Fermo, Lamie Campo, Eboli, Forli, Reggio Emilia, Modena, Jesi in drugih.⁴

V taboriščih so Slovenci kmalu organizirali gledališke skupine, pevske zbo-re, predavanja, različne krožke, šolski sistem, obrtne delavnice, vrtce, skavte, Marijino kongregacijo, Katoliško akcijo in druge organizacije ter društva. Bogata aktivnost na vseh področjih, predvsem pa na kulturnem, je bila prisotna tako v avstrijskih kot italijanskih taboriščih. V nekaj več kot treh letih je v avstrijskih izhajalo devetinštirideset slovenskih časopisov, glasil in drugega tiska, v italijan-skih pa šestintrideset.⁵

Argentina – nova domovina

Večina beguncev je želela čim prej zapustiti Avstrijo in Italijo oziroma Evropo. V letih 1948/49 so začeli zapuščati taborišča in se razseljevati po svetu. Selili so se v Združene države Amerike (ZDA), Kanado, Avstralijo in predvsem v Ar-

3 Maja Božič, Na poti v svet: prebežniki severne meje 1945–1961, *Migracije in slovenski prostor od antike do danes* (ur. Peter Štih, Bojan Balkovec, Ljubljana 2010, str. 419 in Kajetan Gantar, Lenart Rihar, Helena Jaklitsch, Helena Janežič, *Rojstvo novih domovin*, Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Založba Družina, 2017, str. 34.

4 Gantar, Rihar, Jaklitsch, Janežič 2017, str. 39, 42.

5 Prav tam, str. 122.

gentino. Ta je slovenskim političnim beguncem dovolila priselitev in ni uvajala posebnih starostnih, spolnih, poklicnih ali drugih omejitev. Sprejemala je tudi cele družine.⁶ Pri argentinskih oblasteh je za prihod slovenskih beguncev zelo uspešno posredoval v Buenos Airesu živeči izseljenski duhovnik Janez Hladnik. mu Uspelo mu je izprositi dovoljenje za vselitev več tisoč Slovencev vseh starosti in spolov, kasneje pa je organiziral njihovo namestitev in jim pomagal pri zaposlitvi.⁷

Večina slovenskih beguncev se je po prihodu v Argentino naselila na širšem območju Buenos Airesa, manjši del pa tudi v Mendozi, Barilocheju in Tucumanu. Želje Slovencev po strnjeni naselitvi se zaradi ekonomskih razlogov niso uresničile. Na območjih Velikega Buenos Airesa v San Martinu, v Floridi, v Villi Martinelli, v Liniersu, v Ciudadeli, v Ramos Mejiji, v Castelarju in v San Justu so počasi začela nastajati manjša strnjena območja, kjer so se naselili Slovenci.⁸

Slovenci, ki so se v Argentino priselili v obdobju med obema svetovnima vojnama, so begunce sprejeli z mešanimi občutki. Ni jih bilo malo, ki so beguncem dejavno priskočili na pomoč. Sodelovali so z Janezom Hladnikom, priskrbeli oblačila in druge potrebščine ter pomagali pri nastanitvi in iskanju zaposlitve. Več pa je bilo tistih, ki jim niso bili posebej naklonjeni.⁹

Med drugo svetovno vojno so se tudi Slovenci v Argentini opredelili, glede na vojskujoče se strani v državljanski vojni. Politične razlike so usodno zaznamovale odnose med njimi. V desetletjih, ki so sledila, skupnosti povečini nista dejavno sodelovali na nobenem področju.¹⁰

Društveno organiziranje povojnih slovenskih izseljencev

Kmalu po prihodu prvih večjih skupin beguncev v Argentino so nekatere osrednje osebnosti med begunci začele razpravo o ustanovitvi krovnega društva, ki bi povezovalo Slovence v Argentini. 25. januarja 1948 je bil organiziran ustanovni občni zbor Društva Slovencev (DS). V prvem letu obstoja se je društvo ukvarjalo predvsem s tem, da bi v Argentino prišli vsi, ki so na to še čakali, in da bi se jim omogočila nastanitev ter našla zaposlitev. Pisarna društva na ulici Victor Martinez 50 (na *Martincu*) v Buenos Airesu je postala središče novo oblikovane slovenske izseljenske skupnosti. DS je neposredno ali posredno na najrazličnejše načine podpiralo ustanavljanje slovenskih pevskih zborov, gledaliških skupin, gospodarskih družb, socialnih organizacij ter izvajanje izobraževalne dejavnosti. Leta 1959 se je DS preimenovalo v Zedinjeno Slovenijo (ZS).

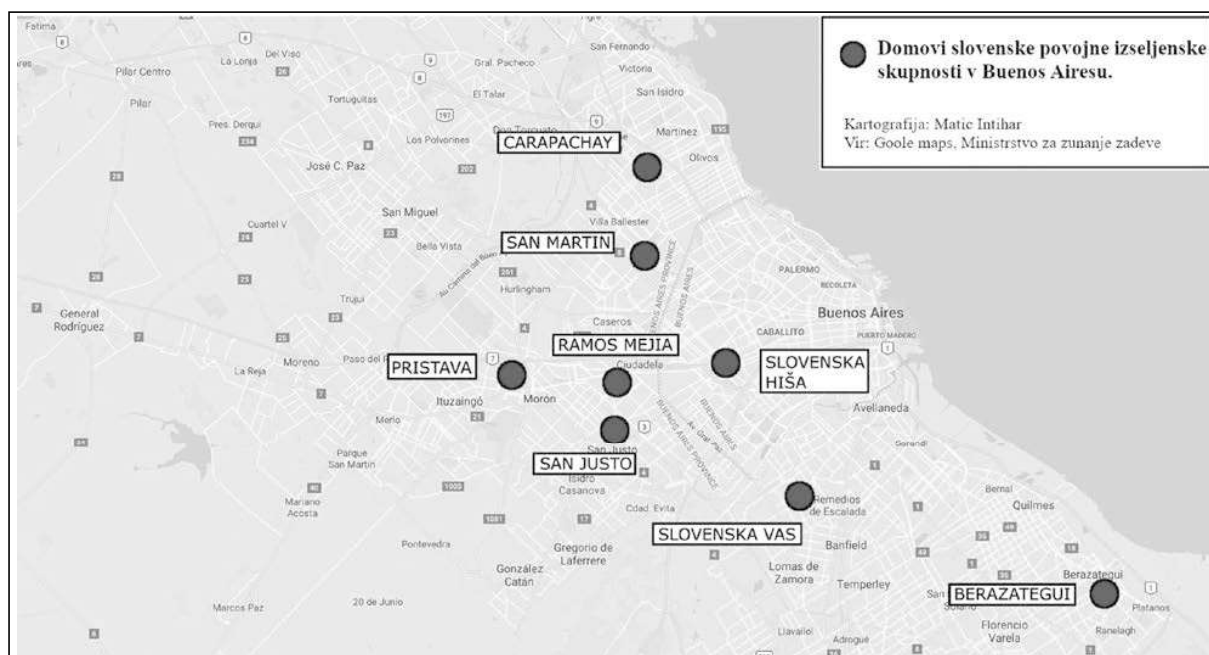
6 Švent 1992, str. 11.

7 Intihar 2020, str. 33–34.

8 Zbornik dela v zvestobi in ljubezni (ur. Rant Jože), Buenos Aires 1998, str. 16–17, 30.

9 Intihar 2020, str. 35.

10 Prav tam.

Zemljevid prikazuje lego domov povojne slovenske izseljenske skupnosti v Velikem Buenos Airesu.

Slovenska povojna skupnost je v letih po prihodu v Argentino začela organizirati društveno življenje tudi na lokalni ravni. Nastalo je več središč oziroma krajevnih domov, ki danes predstavljajo stebre skupnosti. Argentinska Slovenka Marjana Korošec je o dogajanju v njih povedala: »Domovi so kraj prijateljskega srečevanja, so kraj, kjer se poslavljamo od naših rajnih. To je res dom, v katerem poteka življenje slovenske skupnosti ali velike slovenske družine. V času, ko nismo bili v argentinski šoli ali pa starši v službi, smo se družili v Slovenskem domu, ki je za nas Slovenija v malem.«¹¹

Eden izmed glavnih razlogov za gradnjo krajevnih domov je bila tudi potreba po lastnih šolskih prostorih.¹²

Slovenske osnovne šole

Februarja 1949 so bile na seji Društva Slovencev dane prve pobude za organiziranje izobraževalne dejavnosti. Izpostavljen je bil pomen ustanovitve lastne šole ali pa izvajanja šolske dejavnosti v okviru drugih ustanov. Društvo je različnim zavodom razposlalo 110 dopisov, v katerih je poizvedovalo o možnostih sodelovanja pri organizaciji šolskih tečajev. Zaradi slabega odziva so odborniki 23. marca podprli predlog Lada Lenčka o organizaciji lastnih nedeljskih popoldanskih šol v krajih, kjer so bivale večje skupnosti povojne emigracije. Sčasoma se

¹¹ Marjana Korošec, rojena 1953 v Buenos Airesu, ustni vir (pridobljeno: 5. 3. 2020).

¹² Zbornik dela v zvestobi in ljubezni, str. 559.

je povsod poučeval slovenski verouk, uvajali pa so se tudi prvi pravi šolski tečaji. Njihova vsebina v začetnem obdobju še ni bila jasno določena. Že nekaj mesecev kasneje pa so na ravni Društva Slovencev kot najpomembnejše teme izpostavili verouk, branje in pisanje, petje ter domoznanstvo oziroma geografijo. Podobne vsebine v tamkajšnjih slovenskih šolah poučujejo še danes.¹³ V slovenski argentinski skupnosti pri poimenovanju svoje šolske dejavnosti najpogosteje uporabljajo besedo »tečaj«. V praksi gre za kompleksne šolske programe na različnih ravneh šolanja, ne le običajne prostočasne tečaje ali krožke v ožjem pomenu besede.

Vsebino pouka, ki je potekal izključno v slovenščini, je na začetku vsak učitelj določil sam. Učnih pripomočkov skorajda ni bilo na voljo. Že v letu 1950 se je šola bolje organizirala. Učitelji so pripravili učni načrt za celo leto. Nedeljske učne ure so bile povečini prestavljene na soboto.¹⁴

Leta 1968 so začetek in konec šolanja v slovenskih tečajih uskladili s sedmimi razredi argentinske osnovne šole. Šolski referent je na občem zboru Zedinjene Slovenije sicer poročal o osmih letnikih v slovenskih šolah. K osnovnošolskemu tečaju so včasih prištevali eno leto vrtca ali pa so sedmemu razredu dodali še eno leto, saj v določenem obdobju še ni bilo urejeno nemoteno prehajanje iz slovenske osnovne šole v srednješolski tečaj. Prvi slovenski otroški vrtec je sicer vrata odprl leta 1967 v Carapachayu.¹⁵ Danes velja, da otroci, ki do 30. junija dopolnijo tri leta, vstopijo v vrtec, ki traja dve leti. S petimi leti vstopijo v prvi razred slovenske sobotne šole, ki ima osem razredov. Skupaj z vrtcem slovenski sobotni pouk obiskujejo deset let. V argentinsko osnovno šolo učenci vstopajo s šestimi leti. Ta traja šest ali sedem let, odvisno od province.¹⁶ Vpis v slovenske sobotne šole je prostovoljen. Učenci jih torej obiskujejo v prostem času poleg obveznega argentinskega šolanja.

V Argentini so izdali številne knjige, slovnice, učbenike in učne liste za potrebe slovenskega šolstva. Povečini je sredstva prispevalo Društvo Slovencev, kasneje pa Zedinjena Slovenija. Nekaj gradiva je bilo pridobljenega tudi iz slovenskega zamejstva. Uvoz knjig iz domovine je stekel po osamosvojitvi Slovenije.¹⁷

Tomaž Debevec, ki danes živi v Sloveniji, se slovenskega osnovnošolskega pouka na Pristavi konec petdesetih let 20. stoletja spominja: *»V začetku so bili učni pripomočki enostavni, toda učinkoviti: dvojni zvezki s povratnimi nalogami vsak teden (z nagradami: prilepljene zlate ali srebrne zvezdice), nareki, zapiski, razlage, ponavljanje, pesmarice, knjiga za verouk. Kasneje so bili izdani učbeniki, na primer Zdomski živžav. Vsebina pouka je bila temeljna. Spominjam se, da smo pri slovenščini obravnavali slovnico, poezijo V. Vodnika, še posebno Franceta*

13 Prav tam, str. 578–579.

14 Intihar 2020, str. 44.

15 Zbornik dela v zvestobi in ljubezni, str. 578, 594.

16 Marcelo Brula, rojen v Buenos Airesu, ustni vir (pridobljeno: 29. 4. 2020). in Intihar, Slovensko izseljensko šolstvo na primeru Buenos Airesa, str. 44.

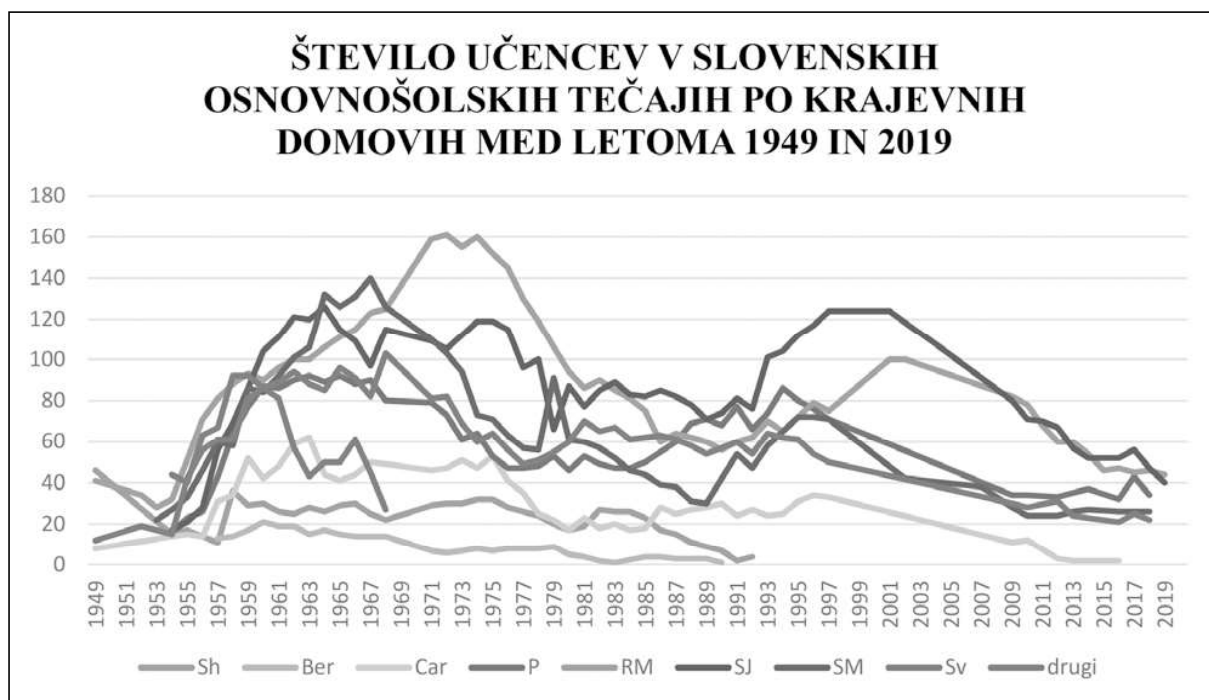
17 Zbornik dela v zvestobi in ljubezni, str. 578, 592–593.

Osnovnošolci leta 2006 v domu San Justo praznujejo dan samostojnosti. Pomembnost osamosvojitve je pogosto tema različnih vsebin, pri katerih sodelujejo tako učenci osnovnih šol kot dijaki (M. Petelin, A. Zupanc Urbančič, Biserni jubilej Balantičeve šole, 2011, str. 73).

Prešerna, na pamet smo se naučili Krst pri Savici, Vrbo, pesem Luna sije, brali smo Desetega brata in Pod svobodnim soncem. Pri zgodovini smo obdelali slovenski zgodnji srednji vek, ustoličevanje, fevdalizem, tlačanstvo, Ilirske province, program Zedinjene Slovenije, nastanek države SHS, boje za avtonomijo v Jugoslaviji, okupacijo 1941, revolucijo, umik na Koroško, žrtve revolucije in komunistično diktaturo. Pri verouku smo se ukvarjali z osnovami katoliškega nauka, z zakramenti, z naukom o izvirnem grehu ter spoznali pomen bratov sv. Cirila in Metoda. Pri petju smo se učili in peli slovenske narodne pesmi, ki so bile kasneje izdane v izboru Sto narodnih. V mladosti smo jih z navdušenjem peli tudi sami spontano v družbi. Vsi smo znali zapeti tudi slovensko narodno himno Naprej zastava slave. Pri zemljepisu smo spoznavali lepote Slovenije, razumljene kot legitimno slovensko narodno ozemlje, ozavestili smo izgubo dežele Koroške 1920 in izgubo tržaškega Krasa ter Gorice. Osupnil sem od začudenja, ko sem prvič zagledal zemljevid Slovenije na steni.»¹⁸

¹⁸ Tomaž Debevec, rojen v Buenos Airesu 29. 2. 1952, ustni vir (pridobljeno: 5. 3. 2020).

Sh = Slovenska hiša, Ber = Berazategui, Car = Carapachay, P = Pristava, RM = Ramos Mejija, SJ = San Justo, SM = San Martin, Sv = Slovenska hiša, drugi = preostali tečaji, ki so krajši čas potekali na območju Velikega Buenos Airesa (Vir podatkov: Zbornik dela v zvestobi in ljubezni, 1998, str. 59, in številke tednika Svobodna Slovenija med letoma 1998 ter 2019).

Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka

Leta 1961 so slovenski Literarni krožek, ki je v Buenos Airesu potekal že dve leti pred tem, razširili. Od tedaj je potekal ob sobotah v Slovenski hiši, središču poveljne izseljenske skupnosti. Predmetnik so sestavljali slovenščina, verouk, zgodovina in zemljepis. Tečaj je privabljal vedno več dijakov.¹⁹

Vsako naslednje leto je bil tečaju dodan en letnik. Leta 1963 so tako slovenski tečaj za mladino sestavljala tri leta pouka. Slovenščino in verouk so poučevali v vseh letnikih, geografijo in zgodovino v prvih dveh, v zadnjem letniku pa so dijaki poslušali še predmeta svetovna književnost in človečanska vzgoja (debatna ura z moralno in svetovnonazorsko vsebino). Istega leta so tečaj zaključili prvi tako imenovani abiturienti. Večina je obiskovala že prvotni Literarni tečaj. Tečaj so preimenovali v Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka (SSTRMB). Ime je dobil po začetniku slovenskega begunskega šolstva. Leta 1965 je bil tečaju dodan četrti letnik, ki je vseboval verouk, slovensko kulturno zgodovino in govorne vaje. Tudi slovenski srednješolski tečaj dijaki obiskujejo prostovoljno. Njegove vsebine se ne priznavajo kot del uradnega izobraževanja. Podobno kot

¹⁹ Intihar 2020, str. 48–49.

slovenske osnovne šole pa je postajal tudi SSTRMB skozi leta vedno bolj usklajen z letniki argentinskih srednjih šol. Do popolne uskladitve slovenskega srednješolskega tečaja z argentinsko srednjo šolo je prišlo v letu 1967. Z dodanim petim letnikom dijaki slovenskega tečaja obiskujejo iste letnike kot v rednem argentinskem srednješolskem izobraževanju.²⁰

I. LETNIK	II. LETNIK	III. LETNIK	IV. LETNIK	V. LETNIK
slovenščina (slovnica in slovstvo)	slovenščina (slovnica in slovstvo)	slovenščina (slovnica in slovstvo)	slovenščina (slovnica in slovstvo)	slovenščina (slovnica, slovstvo- almanah)
verouk	verouk	verouk	verouk	svetovni nazori
živa beseda (recitiranje)	zemljepis	zgodovina	zgodovina	zgodovina
petje	petje	etnografija	družbena vzgoja	živa beseda

Predmetnik SSTRMB v letu 2010 (Vir podatkov: Štefan Godec, Delovanje tečaja, Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka zlati jubilej (ur. Tone Mizerit in sod.), Buenos Aires 2010, str. 37).

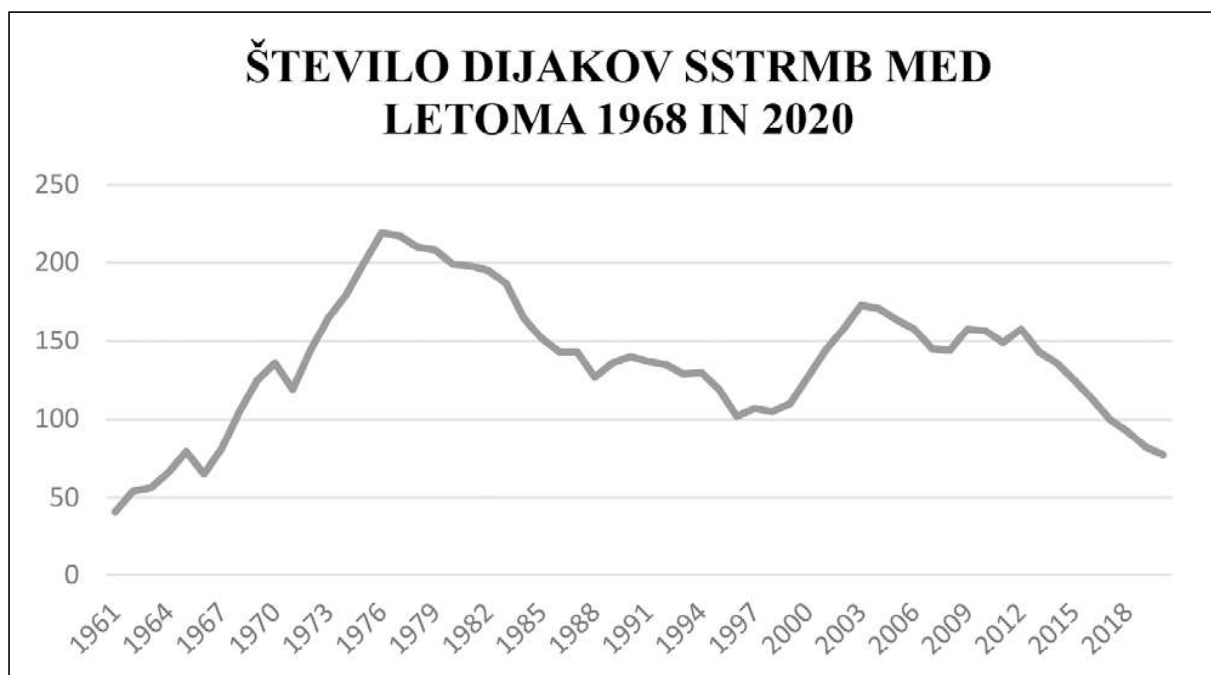
V zadnjem letniku dijaki izdelajo tudi poseben almanah. Izdelava almanaha zanje predstavlja nekakšen zrelostni izpit. Ponazarja znanje slovenskega jezika, ki so ga pridobili v letih šolanja, in njihovo samostojno delo.²¹

Leta 1972 je dal Tine Debeljak pobudo, da bi abiturienti v okviru zaključka šolanja odšli na poletno taborjenje v Bariloche. Skupino udeležencev so poimenovali Roj abiturientov srednješolskega tečaja (RAST). Vsak Roj ima svojo zaporedno številko v rimskih številkah. Po osamosvojitvi Slovenije RAST ob koncu tečaja namesto v Bariloche vsako leto odpotuje v Slovenijo. Prvo potovanje RASTI-i v Slovenijo se je leta 1991 organiziralo na pobudo dijakov. Obisk navadno traja en mesec. Najprej se abiturienti udeležijo dvotedenskega tečaja slovenščine, ki ga organizira Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Preostanek časa porabijo za obiske in izlete. V slovenskih krajih izvajajo različne predstave, denimo argentinske plese, včasih se povzpnejo na Triglav, vedno pa obišejo grobišča v Kočevskem Rogu (Debeljak, 2010).²²

²⁰ Prav tam, str. 49.

²¹ Tone Mizerit, Almanahi, *Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka zlati jubilej* (ur. Tone Mizerit in sod.), Buenos Aires 2010, str. 92.

²² Tine Debeljak, Rast začne rasti, *Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka zlati jubilej* (ur. Tone Mizerit in sod.), Buenos Aires 2010, str. 81.

*Število dijakov SSTRMB med letoma 1968 in 2020
(Vir podatkov: Zbornik dela v zvestobi in ljubezni, 1998, str. 608,
in številke tednika Svobodna Slovenija med letoma 1998 in 2019).*

Tečaj za špansko govoreče

Skozi leta so poroke Slovencev in Slovenk z argentinskimi partnerji in partnerkami zunaj slovenske skupnosti postale pogoste in sprejete kot nekaj običajnega. Osip določenega števila učencev in bodočih dijakov slovenskih tečajev je bil neizbežen. Krajevni domovi in druge društvene organizacije so morale začeti vlagati dodatne napore, da bi povečali oziroma vsaj obdržali učence, dijake in sodelavce, ki so prostovoljno delovali v društvenem življenju skupnosti. Širitev nabora takih oseb je pomenila ustanovitev tečaja ABC po slovensko za špansko govoreče leta 1980. Vodila ga je Marijana Batagelj, ki je sama pripravila učne pripomočke. Prvo leto je potekal le v Buenos Airesu v Slovenski hiši, kasneje pa tudi v Mendози in Barilocheju. Zaradi zanimanja se je delo tečaja razširilo še na poučevanje slovenščine za odrasle. Leta 2008 je Zedinjena Slovenija ustanovila poseben odbor, ki se ukvarja s poučevanjem slovenščine za špansko govoreče odrasle. Tečaji ABC za špansko govoreče danes potekajo v več domovih v Buenos Airesu.²³

Skrb za visokošolsko izobraževanje

Prva ustanova, ki je študentom v Argentini ponujala visokošolski program v slovenščini, je bila ljubljanska teološka fakulteta v begunstvu. Po koncu druge

²³ Zbornik dela v zvestobi in ljubezni 1998, str. 603.

svetovne vojne se je iz Praglie najprej selila v Briksen, nato pa leta 1948 v argentinski San Luis. Zaradi odpovedi prostorov se je leta 1951 tamkajšnje slovensko semenišče preselilo v Adroque. Skupaj z gimnazijci se je selila tudi begunska teološka fakulteta. Usihanje števila študentov in smrt škofa Rožmana sta leta 1959 povzročili njeno ukinitve.²⁴

Leta 1965 je bila v Rimu ustanovljena Ukrajinska univerza. Namenjena je bila predvsem študiju filozofije in drugih humanističnih ved ukrajinskih katoliških študentov, ki so živeli zunaj domovine. Tudi Argentina je gostila veliko ukrajinskih izseljencev, zato je Andrej Speljak leta 1966 v Buenos Airesu vzpostavil njeno podružnico. Dr. Bogdan Halajčuk je tedaj na buenosaireškem radiu zatrjeval, da ukrajinska in povojna slovenska izseljenska skupnost že leta zgledno sodelujeta. Pohvalil je vzoren učni sistem, ki so ga vzpostavili Slovenci, in izrazil upanje, da bo iz njihovih vrst univerza privabila dosti novih učiteljev in študentov.²⁵ V veliki dvorani Slovenske hiše je 9. aprila 1967 potekalo odprtje slovenskega odseka na Ukrajinski univerzi. Vodil ga je dr. Tine Debeljak, poleg njega pa so predavali še Marijan Marolt, dr. France Gnidovec, dr. Marko Kremžar in dr. Vinko Brumen. Univerzo je v tem letu obiskovalo 15 Slovencev, pet Ukrajincev in Argentinec. Slovenski del programa je obsegal štiri leta študija. Sestavljali so ga predmeti: slovenska literatura, slovenska umetnost, slovenska zgodovina, staroslovanščina, slovenska filozofija in zgodovina ekonomske misli z ozirom na slovensko gospodarstvo ter še nekaj drugih, ki pa se niso dotikali slovenske stvarnosti in so potekali v ukrajiniščini ali španščini. Pouk omenjenih predmetov je potekal v slovenskem jeziku. Leta 1972 je bil slovenski oddelek zaradi sprememb v načinu delovanja univerze ukinjen.²⁶ Tomaž Debevec je zapisal: »Pred tem, več kot celo desetletje, se je pričakovalo, da bodo naši mladi visokošolci in akademiki, ko zapustijo srednjo šolo, obiskovali slovenski oddelek ukrajinske univerze v Buenos Airesu. Prevelika obremenjenost ni omogočala takšnih odločitev. S časom pa se je zaradi drugih različnih razlogov izkazala potreba po ustanovitvi tretjega šolskega nivoja.«²⁷

V letih 1976 in 1977 je Slovensko katoliško akademsko društvo (SKAD) organiziralo predavanja in slovenske jezikovne tečaje, ki bi jih lahko šteli za neke vrste visokošolsko izobraževanje znotraj skupnosti. Leta 1982 se je uradno pričel tako imenovani visokošolski tečaj. Potekal je vsako drugo soboto od maja do novembra in vseboval vsebine iz zgodovine, teologije, filozofije in slovenščine. V letu 1992 je tečaj zamrl.²⁸

24 Letopis 1947–1997: 50 let slovenskega dušnega pastirstva v Argentini (ur. Jure Vombergar), Ljubljana 2004, str. 68, 70.

25 P. F., Ukrajinska katoliška univerza papeža sv. Klementa v Rimu, Zbornik Svobodne Slovenije (ur. Miloš Stare, Joško Krošelj, Pavle Fajdiga, Slovimir Batagelj), Buenos Aires 1968, str. 237.

26 Mateja Ribarič, Slovensko šolstvo v Argentini in Avstraliji, Diplomatska naloga, Filozofska fakulteta UL, 1991. str. 44–45.

27 Debevec, ustni vir (pridobljeno: 5. 3. 2020).

28 Zbornik dela v zvestobi in ljubezni 1998, str. 620.

Različna predavanja danes potekajo v režiji drugih organizacij in na drugačen način. Taka srečanja organizirata denimo Slovenska kulturna akcija (SKA) ali kulturni referat ZS. Dogodki potekajo ob sobotah popoldne ali zvečer v Slovenski hiši. Veliko število takih dogodkov organizirajo tudi odbori krajevnih domov na lokalni ravni. Poleg rednih programov v skupnosti: obletnic krajevnih domov, mladinskih dni, misijonskih tombol, Slovenskega dne, praznovanja dneva državnosti itd. se organizirajo tudi izredne dejavnosti, bodisi za najstnike, mladino ali pa za splošno publiko.²⁹

Prvi uradni lektorat za slovenščino je bil v Argentini ustanovljen na univerzi v Buenos Airesu leta 2003. Strokovno podporo mu daje Center za slovenščino kot drugi tuji jezik Oddelka za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Cilj lektorata je zagotavljati kakovosten študij slovenščine na tej univerzi, spodbujati raziskovalno delo na področju slovenistike in njene meddisciplinarnosti v tujini, predstavljati slovenski jezik, književnost in kulturo v svetu ter krepiti sodelovanje med univerzami. V kasnejših letih sta bila ustanovljena še lektorata za slovenski jezik na univerzi v La Plati in na univerzi v Cordobi.³⁰

Umetniška šola

Umetniška šola v Buenos Airesu ni bila neposredno povezana z izobraževalnim sistemom, ki ga je vzpostavila slovenska povojna izseljenska skupnost pod vodstvom Društva Slovencev. Obstajala je le kratek čas. Kljub temu ji je treba na tem mestu nameniti nekaj besed, saj sta v vsej slovenski izseljenski zgodovini znana le še dva primera delovanja umetniških šol. Prvo je v Clevelandu leta 1931 ustanovil slikar samouk Gregor Perušek in jo imenoval Jugoslovanska šola moderne umetnosti, druga pa je zasebna umetniška šola akademskega kiparja Franceta Goršeta, ki jo je ta odprl 21. marca 1955, tudi v Clevelandu.³¹

Z idejo o umetniški šoli v Buenos Airesu naj bi se že več let pred ustanovitvijo spogledovala ena najpomembnejših umetniških osebnosti slovenske izseljenske skupnosti v Argentini, slikarka Bara Remec. Od ustanovitve je bila članica likovnega odseka Slovenske kulturne akcije (SKA). To kulturno organizacijo so leta 1954 ustanovili posamezniki, ki so v usmerjevalni vlogi Društva Slovencev videli nevarnost centralizacije, ki bi utegnila zavirati raznovrstno kulturno ustvarjanje. Prav v likovnem odseku SKA je 8. oktobra 1955 dozorela odločitev in umetniška šola je odprla svoja vrata. Pouk je potekal v vrtni uti na dvorišču stavbe v Ramos

²⁹ Štefan Godec, rojen v Buenos Airesu, (pridobljeno: 10. 4. 2020).

³⁰ Čas za slovenščino, *Svobodna Slovenija*, 78, 2019, št. 1, str. 2. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DR63HNVR/2c7ff5a6-2fa5-4b78-9591-36b422ae08de/PDF> (pridobljeno: 4. 4. 2020)

³¹ Kristina Toplak, Umetniška šola slovenske kulturne akcije, *Dve domovini*, 2003, št. 18, str. 135. http://twohomelands.zrc-sazu.si/uploads/issues/1495714613_DD_18_opt.pdf (pridobljeno: 15. 2. 2020)

Mejiji, kjer je bila tudi pisarna SKA. Poučevali so slikarja Bara Remec in Milan Volovšek, kipar France Ahčin in umetnostni zgodovinar Marijan Marolt. Zanimivo je, da je Remčeva likovno umetnost poučevala že kot begunka na slovenski gimnaziji v Trstu, Volovšek pa je poučeval risanje na begunski gimnaziji v taborišču Senigalija. Šolo je obiskovalo do osem učencev, ki so za pouk prispevali lastna sredstva. Njeni voditelji so načrtovali, da bi se čez čas razvila v pravo slovensko likovno akademijo, kar pa se zaradi premajhne podpore različnih deležnikov ni uresničilo. Zamrla je leta 1960.³²

Sklep

Slovenski begunci, ki so v Argentino prispeli po drugi svetovni vojni, so bili svetovnonazorsko razmeroma homogena skupina. Morda še bolj kot tradicionalna delitev na politične pole jih je določala specifična identiteta, ki se je oblikovala tudi v odnosu do medvojnih in povojnih dogodkov. Velik pomen gre pripisati tudi taboriščni izkušnji, ki jo je doživela večina članov skupnosti. Koreninam slovenskega izseljenskega šolstva povojne politične emigracije lahko sledimo prav v to obdobje. Posamezniki, ki so začeli organizirati šolstvo v taboriščih, so bili pomembni delavci na različnih področjih tudi po prihodu v Argentino. Taboriščni vrtci, osnovne šole, gimnazije, možnost študija na lokalnih univerzah, strokovni tečaji, jezikovni tečaji in druge dejavnosti, ki so jih Slovenci vzpostavili v begunskih taboriščih, so edinstveni v svetovnem merilu. Pernišek v dnevniškem zapisku med potovanjem z ladjo v Argentino leta 1949 zapiše: *»Ne prihajamo v novo življenje in novo okolje nepripravljeni. Za nami so štiri leta težkega noviciata (preizkusna doba pred sprejemom v red, op. a.), štiri leta trajajoče duhovne vaje. Duhovno dobro pripravljeni, navajeni skromnosti, pridnega dela, samodiscipline in reda ter skupdržanja (Pernišek, 2007, str. 209)!«*

Za zagon društvenega, kulturnega in šolskega dela po prihodu v Buenos Aires je pomemben tudi podatek o izobrazbeni sestavi odraslih oseb znotraj begunske skupnosti. Po dostopnih podatkih je bila izobrazbena in poklicna sestava beguncev v primerjavi s tedanjimi slovenskimi razmerami nadpovprečna. Tudi med kmeti ni bilo malo gospodarjev večjih kmetij, ne gre pa pozabiti na veliko število duhovnikov, ki so bili študenti ali pa že visoko izobraženi. Število obrtniških mojstrov in izobraženih posameznikov je bilo nadpovprečno. Čeprav so se bili številni med njimi zaradi pomanjkanja služb primorani zaposliti pri slabo plačanih fizičnih delih, so svoje darove lahko razvijali v društvenih dejavnostih. Kmalu po prihodu v Buenos Aires so ustanovili krovno društvo povojne slovenske izseljenske skupnosti Svobodno Slovenijo, ki danes nosi ime Zedinjena Slovenija.

³² Toplak 2003, str. 139–140, in Matej Marolt, Umetnostna šola v Buenos Airesu, *Zbornik Svobodne Slovenije* (ur. Miloš Stare, Joško Krošelj, Pavle Fajdiga, Slovimir Batagelj), Buenos Aires 1961, str. 215–216.

Znotraj nje potekajo vse dejavnosti v skupnosti, tudi šolska. Zaradi razseljenosti so bili ustanovljeni lokalni krajevni domovi, ki so delovanje usklajevali v okviru skupne krovne organizacije.

Skupnost se je predvsem zaradi skupnega sovražnika, komunistične Jugoslavije, še dodatno povezala, pa tudi ogradila od mnogih zunanjih vplivov. Vzpostavili so povsem svoje organizacije, ki delajo skupnost danes povsem neodvisno. Stikov z domovino pred osamosvojitvijo ni bilo. Skupnosti je bila ves čas v trdno oporo pri vseh njenih podvigih tudi Katoliška cerkev. Njena vloga je preobširna in bi jo bilo treba zajeti v posebnem članku.

Obseg raznovrstne šolske dejavnosti, ki jo je uspelo vzpostaviti slovenski povojni izseljenski skupnosti, spada med njene največje dosežke. Slovenskim osnovnim šolam, srednješolskemu tečaju, tečaju ABC po slovensko za špansko govoreče, predavanjem za visokošolce, umetniški šoli in raznoraznim mladinskim dejavnostim, ki jih je vse nemogoče zajeti v to raziskavo, je že od prihoda v Argentino namenjena ena izmed osrednjih vlog. S slovenskimi šolami so povezane številne prireditve, šolarji sodelujejo tudi pri drugih društvenih dejavnostih.

Prvi osnovnošolski tečaji so se pojavili v letu 1949. V tem prvem obdobju je na območju širšega Buenos Airesa povojna skupnost organizirala kar 19 tečajev. Zaradi upada vpisa jih je večina do leta 1968 ugasnila. Obdržali pa so se tečaji v sedmih krajevnih domovih ter Slovenski hiši. Konec leta 1990 je bil zaradi premajhnega vpisa ukinjen slovenski osnovnošolski tečaj v domu Berazategui, konec leta 1992 pa še v Slovenski hiši. Povečanje obiska je zopet opazno po letu 1991, kar lahko vidimo na grafih 1 in 2. Osamosvojitve Slovenije je imela močan nacionalni naboj, ki je v povojni politični izseljenski skupnosti povzročila tudi opazno večje zanimanje za obiskovanje slovenske osnovne šole. To kaže na pomen, ki ga ima samostojna in neodvisna Slovenija za zavest povojne skupnosti. Veliko učencev po končani slovenski osnovni šoli sicer ne nadaljuje šolanja na srednješolskem tečaju.

O pomenu, ki ga imajo obravnavane šole za skupnost, najbolje poročajo tisti, ki so pouk obiskovali. Marijana Korošec se spominja: *»Poleg moje primarne družine so na poti mojega oblikovanja identitete in velike ljubezni do slovenske in argentinske domovine in države imeli pomembno vlogo tudi učitelji v slovenski in argentinski šoli ter bogato kulturno in socialno življenje v širši skupnosti. Zelo mi je ostal v srcu spomin na učitelja Saša Pirca, ki za nas, mlade, ni bil le učitelj, ampak naš vzgojitelj za življenje in drugi oče. Vodil je mladinski pevski zbor, učil nas je plesati slovenske ljudske in družabne pleske. Ob nedeljah popoldne je organiziral čajanke za družine, za otroke je pripravljali razne igre in srečelov. Ko smo mi vse to počeli, so se naši starši družili, se pogovarjali pa tudi veliko peli.«³³*

Programi slovenskega sobotnega šolstva bodo v prihodnjih letih doživeli nekatere spremembe. Učni načrti so trenutno v prenovi. Šole obiskujejo že pravnuki tistih Slovencev, ki so se v Argentino izselili po drugi svetovni vojni.

33 Korošec, ustni vir (pridobljeno: 5. marca 2020).

Številni se doma večinoma ne pogovarjajo slovensko. Raven jezika, ki ga učenci prinesejo v šole, je zato nižja kot v preteklosti in se zelo razlikuje od učenca do učenca. Učitelji svoje predmete zato do določene mere prilagajajo njihovemu znanju jezika. Prenova bo zajela vse ravni slovenskega sobotnega šolstva od vrtca in osnovne šole do srednješolskega tečaja. V ospredju bo večja uskladitev vseh treh ravni, posodobitev nekaterih učnih pripomočkov in učil, uvajanje informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT) in dilema o prilagoditvi vsebine znanju jezika šolajočih se, ki se soočajo z asimilacijskimi vplivi. Zadnja izmed morebitnih sprememb bi imela široke posledice. Pouk danes še vedno poteka izključno v slovenskem jeziku. Zastavlja se torej vprašanje, ali slovenščino v določenem delu poučevati kot tuj jezik in tvegati morebiten padec znanja dijakov na koncu petega letnika srednješolskega tečaja. Na ta način pa bi verjetno pritegnili več dijakov (Štefan Godec in Marcelo Brula, 2017).³⁴

Vsi opisani dosežki slovenske povojne izseljenske skupnosti v Buenos Airesu in Argentini nasploh so prispevali k njeni ohranitvi do danes. Kot poudarjajo nekateri njeni pripadniki, ne gre za argentinski čudež, kot ga je poimenoval Taras Kermauner, ampak za zavednost, vztrajnost in tisoče ur prostovoljnega dela, ki so ga opravili številni posamezniki.³⁵

Viri in literatura

Ustni viri

Brula, Marcelo, rojen v Buenos Airesu, ustni vir (pridobljeno 29. 4. 2020).

Debevec, Tomaž, rojen v Buenos Airesu 29. 2. 1952, ustni vir (pridobljeno 5. 3. 2020).

Godec, Štefan, rojen v Buenos Airesu, ustni vir (pridobljeno 10. 4. 2020).

Grilj, Marjan, rojen v Buenos Airesu, ustni vir (pridobljeno: 12. 2. 2020).

Korošec, Marjana, rojena 1953 Buenos Aires, ustni vir (pridobljeno: 5. marec 2020).

Časopisni viri

Čas za slovenščino, *Svobodna Slovenija*, 78, 2019, št. 1. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DR63HNVR/2c7ff5a6-2fa5-4b78-9591-36b422ae08de/PDF> (pridobljeno: 4. 4. 2020)

Štefan Godec in Marcelo Brula, *Svobodna Slovenija*, 76, 2017, št. 1. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JNQ5QMUS/1fdod680-8477-4f54-a7e3-082087bbo7ca/PDF> (pridobljeno: 9. 4. 2020)

³⁴ Štefan Godec in Marcelo Brula, *Svobodna Slovenija*, 76, 2017, št. 1, str. 2. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JNQ5QMUS/1fdod680-8477-4f54-a7e3-082087bbo7ca/PDF> (pridobljeno: 9. 4. 2020)

³⁵ Marjan Grilj, rojen v Buenos Airesu, ustni vir (pridobljeno: 12. 2. 2020).

Literatura

- Božič, Maja, Na poti v svet: prebežniki severne meje 1945–1961, *Migracije in slovenski prostor od antike do danes* (ur. Peter Štih, Bojan Balkovec, Ljubljana 2010).
- Debeljak, Tine, Rast začne rasti, *Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka zlati jubilej* (ur. Tone Mizerit in sod.), Buenos Aires 2010.
- Gantar, Kajetan, Rihar, Lenart, Jaklitsch, Helena, Janežič, Helena, *Rojstvo novih domovin*, Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Založba Družina, 2017.
- Godec, Štefan, Delovanje tečaja, *Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka zlati jubilej* (ur. Tone Mizerit in sod.), Buenos Aires 2010.
- Intihar, Matic, *Slovensko izseljensko šolstvo na primeru Buenos Airesa*, Magistrska naloga, Filozofska fakulteta UL, 2020.
- Letopis 1947–1997: 50 let slovenskega dušnega pastirstva v Argentini* (ur. Jure Vombergar), Ljubljana 2004.
- Marolt, Matej, Umetnostna šola v Buenos Airesu, *Zbornik Svobodne Slovenije* (ur. Miloš Stare, Joško Krošelj, Pavle Fajdiga, Slovimir Batagelj), Buenos Aires 1961.
- P. F., Ukrajinska katoliška univerza papeža sv. Klementa v Rimu, *Zbornik Svobodne Slovenije* (ur. Miloš Stare, Joško Krošelj, Pavle Fajdiga, Slovimir Batagelj), Buenos Aires 1968.
- Ribarič, Mateja, *Slovensko šolstvo v Argentini in Avstraliji*, Diplomaska naloga, Filozofska fakulteta UL, 1991.
- Švent, Rozina, *Publicistična dejavnost slovenske emigracije po drugi svetovni vojni*, Magistrsko delo, Filozofska fakulteta UL, 1992. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-I2IK9J48/a606c4e5-052d-408e-96a7-732aa35216dc/PDF> (pridobljeno: 5. 3. 2020)
- Tone Mizerit, Almanahi, *Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka zlati jubilej* (ur. Tone Mizerit in sod.), Buenos Aires 2010.
- Toplak, Kristina, Umetniška šola slovenske kulturne akcije, *Dve domovini*, 2003, št. 18. http://twohomelands.zrc-sazu.si/uploads/issues/1495714613_DD_18_opt.pdf (pridobljeno: 15. 2. 2020)
- Zbornik dela v zvestobi in ljubezni* (ur. Jože Rant), Buenos Aires 1998.

Povzetek

Približno šest tisoč protikomunistično usmerjenih slovenskih beguncev je v Argentino prispelo med letoma 1947 in 1949. Preživeli so izkušnjo taboriščnega življenja, kjer so organizirali najrazličnejše dejavnosti. Eden njihovih največjih dosežkov je bilo nedvomno taboriščno šolstvo. Inteligenca je ob pomoči duhovnikov takoj po prihodu začela društveno organizacijo. Za mladino, ki je ni bilo malo, so bile organizirane slovenske osnovne šole. V šestdesetih letih je luč sveta ugledal še Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka, ki je namenjen dijakom.

Slovensko izobraževanje v skupnosti tako zajema vzgojo in izobraževanje na nivoju vrtcev, osnovnih šol in srednješolskega tečaja.

Špansko govorečim so namenjeni tečaji ABC po slovensko. Udeležujejo se jih posamezniki različnih starosti, ki bi radi obnovili znanje jezika svojih dedkov in babic pa tudi argentinski partnerji članov slovenske skupnosti, ki se zanimajo za slovenski jezik in kulturo. Opisana slovenska šolska dejavnost ni le pouk, ampak pomeni tudi duhovno vzgojo, sklepanje trajnih prijateljstev in je eden glavnih povezovalcev slovenske politične emigracije v Argentini.